जलमूर्त्ति पु॰ जलं मूर्त्तिरस्य। शिवे। अष्टमूर्त्तिशब्दे ५२० पृ॰ दृश्यम्।

जलमूर्त्तिका पु॰ जलस्य मूर्त्तिः घनीभावो यत्र कप्। करकायाम् उष्णवातसंयोगजाते घनीभूते जले शब्दच॰। तस्य च तथात्वम् करकशब्दे १६८७ पृ॰ दृश्यम्।

जलमोद न॰ जलेन जलयोगेन मोदयति सेविनं मुद–णिच् अण् उप॰ स॰। उशीरे (वेणारमूल) राजनि॰।

जलयन्त्र न॰ जलानामुत्क्षेपणार्थं यन्त्रम्। (फोहारा) ख्याते १धारायन्त्रे २कूपादितस्तोयोत्थापकयन्त्रभेदे "विलिप्तगात्रा जलयन्त्रहस्ताः" हरिवं॰ १४८ अ॰। जलेन तदाकर्षणेन यन्त्रं घटीयन्त्रम्। ३कालज्ञापके घटीयन्त्रभेदे घटीयन्त्रशब्दे ३७८१ दृश्यम्। स्वार्थे क। तत्रार्थे "हस्तप्रमुक्तैर्जलयन्त्रकैश्च प्रहृष्टरूपाः सिषिचुस्तदानीम्" हरिवं॰ १४८ अ॰।

जलयन्त्रगृह न॰ जलयन्त्रं तन्मध्य इव स्थितम् गृहम्। चतुःपार्श्वे जलयुक्ते जलमध्ये निर्म्मितगृहे (जलटुङि) जलयन्त्रमन्दिरादयोऽप्यत्र हारा॰।६त॰। (फोहाराघर) २जलयन्त्रयुक्ते गृहे।

जलयात्रा स्त्री जलस्य तदाहरणार्थं यात्रा। शुभकर्मसम्पादनाय जलाहरणाय यात्रायाम्। तद्विधानादिकमाह वि॰पा॰ वशिष्ठः "शान्तिकं पौष्टिकं वापि जलयात्रां विना बुधः। कुरुते यदि वा मोहात् कर्म तस्य च निष्फलम्। तड़ागादिप्रतिष्ठासु देवतायतनादिषु। लक्षहोमेकोटिहोमेऽयुतहोमे तथैव च। व्रतोत्सर्गमहादाने यज्ञे वा वितते शुभे"। व्रतोत्सर्गे व्रतोद्यापने इत्यर्थः। "जलयात्रां पुरा कृत्वा श्रेष्ठं कर्म समाचरेत्। अथातः। संप्रवक्ष्यामि जलयात्राविधिं शुभम्। यज्ञशालामतिक्रम्य ऋत्विग्भिर्ब्राह्मणैः सह। यजमानः सपत्नीकः सुहृद्बन्धुजनैर्युतः। अश्वारूढ़ो गजारूढ़ो वस्त्रालङ्कारभूषितः। गृहीत्वोपस्करं सर्वं गन्धपुष्पाक्षतादिकम्। जलाशयन्ततो गच्छेद्गीतवादित्रनिस्वनैः। अगाधं च ह्रदं गच्छेन्नदी वाथ समुद्रगाम्। सुवासिन्योऽग्रतः कार्य्याः सर्वालङ्कारभूषिताः। हैमराजतताम्रान् वा मृण्मयान् कलशाञ्छुभान्। गृहीत्वा गन्धपुष्पाद्यैरर्च्चितान् सुदृढान् नवान्। जलाशय समासाद्य तीरे गोमयलेपिते। चतुरस्रीकृते क्षेत्रे तत्र स्वस्तिकमालिखेत्। यवैर्वा तण्डुलैर्वापि पद्ममष्टदलं लिखेदित्यादि"। विस्तरस्तत्र दृश्यः।

जलयान न॰ जले यायते गम्यतेऽनेन या–करणे ल्युट् ७त॰। जलेगमनसाधने नौकादौ। "व्यसनार्णवमभ्येति जलयानैर्यथार्णवम्" भाग॰ ३।१४।१६।

जलरङ्क पुंस्त्री जले रङ्क इव। वकपक्षिणि हेमच॰ स्त्रियां जातित्वात् ङीष्।

जलरङ्कु पु॰ जले रङ्कुरिव। दात्यूहखगे हारा॰।

जलरञ्ज पुंस्त्री जले रजति रन्ज–अच्। वकखगे हेमच॰ स्त्रियां जतित्वात् ङीष्।

जलर(रु)ण्ड पु॰ जलस्य र(रु)ण्ड इव। १जलावर्त्ते २तोयरेणौ ३भुजङ्गमे पुंस्त्री हेमच॰स्त्रियां जातित्वात् ङीष् उकारयुक्तमध्यः मेदि॰।

जलरस पु॰ जलप्रधानो रसोऽस्य जलजातो वा रसः। १लवणे हारा॰लवणस्य जलविशेषपाकेन जातत्वात् तथात्वम्। अतएव तस्य जलमध्ये निक्षेपे स्वप्रकृतिजलरूपत्वं भवतीति लोकवेदयोः प्रसिद्धम्।६त॰। २तोयस्य रसे च।

जलराक्षसी स्त्री जलस्थिता राक्षसी। सिंहिकानाम्न्यां छायां गृहीत्वाऽऽकर्षिण्यां लवणाम्भसि स्थितायां राक्षस्याम् "शतयोजनविस्तीर्णं निहत्य जलराक्षसीम्" भा॰ व॰ २८१अ॰। सा हि हनूमता यथा हता तथा रामा॰ सु॰ १अ॰ उक्तम्।

"प्लवमानन्तु तं दृष्ट्वा सिंहिका नाम राक्षसी। मनसा चिन्तयामास प्रवृद्धा कामरूपिणी। अद्य दीर्घस्य कालस्य भविष्याम्यहमाशिता। इदं मम महासत्वं चिरस्य वशमागतम्। इति संचिन्त्य मनसा च्छायामस्य समाक्षिपत्। छायायां गृह्यमाणायां चिन्तयामास वानरः। समाक्षिप्तोऽस्मि सहसा वङ्गूकृतपराक्रमः। प्रतिलोमेन वातेन महानौरिव सागरे। तिर्यगूर्ध्वमधश्चैव वीक्षमाणस्तदा कपिः। ददर्श स महासत्वमुत्थितं लवणाम्भसि। तद्दृष्ट्वा चिन्तयामास मारुतिर्विकृताननम्। कपिराज्ञा यथाख्यातं सत्वमद्भुतदर्शनम्। छायाग्राहि महावीर्यं तदिदन्नात्र संशयः। स तां बुद्ध्वार्थतत्त्वेन सिंहिकां मतिमान् कपिः। व्यवर्धत महाकायः प्रावृषीव बलाहकः। तस्य सा कायमुद्वीक्ष्य वर्धमानं महाकपेः। वक्त्रं प्रसारयामास पातालाम्बरसन्निभम्। घनराजीव गर्जन्ती वानरं समदिद्वत। स ददर्श ततस्तस्या विकृतं सुमहन्मुखम्। कायमात्रञ्च मेधावी मर्माणि च महाकपिः। स तस्या विकृते वक्त्रे वज्रसंहननः कपिः। संक्षिप्य मुहुरात्मानं निपपात महाकपिः। आस्ये तस्यानिमज्ज